

ИСТРАЖИВАЊА

Др Душан Ј. Марковић

БОГДАН МЕМЕДОВИЋ - ДРОБЊАК (1849-1892)

Богдан Мемедовић-Дробњак припада првој генерацији школованих црногорских правника. Потиче из дробњачке породице Мемедовића која је, према легенди, крајем XIV вијеку дошла из Бањана у Пошћење. У вријеме Косовске битке (1389) био је војвода Ђурђан и брат му Омакала. Ђурђан се оженио удовом Стевана Мусића, косовског јунака. Не хтједне га, али је прекуме у Годијеље и прозове се Кумина Буква. Ђурђан је имао пет синова. Са двојицом је одселио у Самобор - Гацко; од једног су Барани у Тушини, а од Вукмира и Данчула који се преселе на Дужи, постало је више огранака, и то: од Вукмира - Мемедовићи, Ђеранићи и Пејовићи, а од Данчуле - Маловићи, Машићи, Мандићи и Вилотијевићи.¹

Мемедовићи су се раније презивали Вукмировићи - по Вукмиру, сину војводе Ђурђана. Садашње презиме су добили поткрај XVII стољећа.

О етимологији презимена Мемедовићи, о томе како је то презиме постало - постоје три забиљежена предања; два је забиљежио А. Лубурић а једно Исаило Томић. Прва легенда коју је записао Лубурић гласи овако: Зиндо Вукмировић био је у чети харамбаше Баја Пивљанина и Турцима

¹ Архив Србије, Београд. *Заоставиштина Андрије Лубурића*, кут. 14, бр. 14.

чинио велике штете. Једном приликом Турци му заробе три синовца и поведу у Травник. Везир позове Зинда на вјеру и овај му оде из Пераста (тј. Дражина Врта! прим. Д. М.) у Травник. Везир понуди Зинду једног од три синовца под условом да се окане четовања и са синовцем насели у Дужима, а да ће му он дати "сербезију". Зиндо пристане, изабере најмлађег, Илију, узме "сербезију" и оде право у Рисан. Осталу двојицу везир потурчи и једног насели у Гацко, а другог у Невесиње. Зиндо у Рисну ожени Илију од Копривица из Бањана, па с њим оде у Дужи те се ту настане око 1675. Веле да су малог Илију турчили у Травнику и назвали Мемедом, због тога му потомке прозову Мемедовићима.²

Друга легенда забиљежена је овако: неки паша из Сарајева одметнуо се од султана и он највошти на њега. У султановој војсци били су и Дробњаци, међу којима је био и поп Стеван Вукмировић. Он провали у пашине дворе и удари ногом пашиницу у трбух и она побаци. Када су је доцније питали: "Ко те је ударио?" - Одговорила је: "Уби ме неки Мемед из Дробњака, те има доста меда". Веле, због тога га назову Мемедом, а потомке му Мемедовићима.³

И Исаило Т. Томић Дробњак биљежи како је око 1780. године живио у Дужима војвода Илија Зиндовић, који је, по прилици, негдје 1789. почео шуровати с Бушатлијом да му припоји Дробњак. Паша Новљанин домами га с неколико Зиндовића, међу којима су били и његови синови: Бражило, Данило и Мркоје. Новљанин посјече Илију, а синове му похапси. Зиндо, међутим, умакне, па је четовао до 1795. године, када му паша затражи откуп од 200 дуката. Он однесе дио за једнога и везир му пусти Мркоја. Зиндо обећа да ће донијети откуп и за друге, али не успије да донесе, те их везир потурчи. Од Бражила су Асанбеговићи у Требињу, а од Данила су Реџепашаићи у Невесињу.⁴

Мркоје је имао надимак Мемед, те се по њему прозову Мемедовићи.⁴

А. Лубурић све наведене верзије критички коментарише и држи да је "најтачнија прва прича". Он сматра: "Друга се не може узети као тачна ни по томе што је помињати поп Стеван унук претка Мемеда, који се звао Илија или Мркоје, и што се Мемедовићима зову и потомци његова стрица Ристивоја и брата Јока". Лубурић даље додаје, да се догађај, који је везан у

² Андрија Лубурић: *Дробњаци њеме у Херцеговини. Поријекло, прошлости и етничка улога у нашем народу*. Београд 1930, 61.

³ Заоставштина Андрије Лубурића, кут. 14, бр. 14; А. Лубурић: *Дробњаци...*, 61.

⁴ И. Т. Т. Д. *Историјске цртице од 1780. до данас*. - Наше доба, бр. 5/1886.

Сарајеву за попа Стевана, могао десити око 1752. године, када су се буниле паше по Босни и Херцеговини и умиривао их Мехмед-паша Кукавица.⁵

Лубурић, такође, подвргава критици и предање које је забиљежио И. Т. Т. Д. тј. Исаило Томић (ми смо разријешили иницијале!), тврдећи да је "оно нетачно забиљежено, а године од ока речене". Да овде има нека збрка - истиче А. Лубурић, види се по томе што се помиње прво војвода Илија Зиндовић а затим Зиндо. Оба се помињу 1795. с пашом Новљанином, а познато је да је Херцег-Нови у млетачким рукама још од 1687. Колико је ово бесмислено у погледу датума, види се по томе, што се зна да су 1795. Мемедовићи били бројни у Дробњаку - закључује Лубурић и наглашава: "Поменуте муслиманске породице, Асанбеговића у Требињу и Реџепашића у Невесињу, знаду да су сасвим другог порекла".⁶

Након насељавања у Дужима, Илија Зиндовић је саградио велику кулу, чије се развалине и данас познају. Остало је у памћењу народа да је Зиндовића кула горела седам пута, колико и саме Дужи.⁷

Илија је имао синове: Тома и Ристивоја. Од Тома су Јоко и Стеван, док је Ристивоје имао: Вука, Шћепана и Петра...⁸

Пошто смо у Лубурићевој заоставштини пронашли генеалогско стабло потомака Илије Зиндовића, генеалогија Богдана Дробњака може се реконструисати овако: Богдан - Спасоје - Вукосав - Шћепан - Ристивоје - Илија.

Богдан Мемедовић је рођен 1849, године у Дужима, надомак Шавника. Поносан на своје поријекло из Дробњака, касније је уз своје презиме додао ктетик - Дробњак. Штавише, доцније ће се и службено, умјесто презимена, потписивати овим надимком.

О Богдановом дјетињству и раној младости мало имамо поузданих података. Стасавао је у сиромашној сеоској породици у којој је, иако у доста суровим условима горштачког живота, стицао основна знања о славној прошлости свог завичаја и упознавао се са традиционалним нормама црногорског етноса и порукама народног епоса. На породичном огњишту слушао је уз звуке гусала јуначке пјесме и приче о борбама за опстанак под туђинским игом. Сигурно је и то утицало на његово касније опредељење да заједно са својим земљацима активно учествује у осло-

⁵ А. Лубурић: нав. рад, 61-62.

⁶ Исто, 6/2.

⁷ Лубурићева заоставштина, кут.14, бр. 14.

⁸ А. Лубурић: нав. рад, 62.

бодилачким акцијама против отоманских завојевача и да описује њихову борбу за слободу, да као ратни дописник са бојишта извештава црногорску и свесловенску јавност о њиховим побједама.

Нешто више података о Богдану Дробњаку, о његовом школовању и радној каријери, најпосле о његовом стваралаштву оставио је Душан Д. Вуксан. Такође и опширни некролог у Гласу Црногорца, који, по свему судећи, потиче из пера уредника др Лаза Томановића, иначе, правника по образовању, и несумњиво доброг познаваоца живота и рада Мемедовићевог, пружа могућност васпостављања животне и радне биографије овог правника, новинара и мемоаристе, културног и јавног радника и надамце родољуба друге половине XIX стољећа. Још као дијете пошао је у Београд, гдје је завршио гимназију и Правни факултет, са врло добрим успјехом, и наводно је био први Црногорац који је свршио правне науке.⁹ Хроничар је забиљежио да је "у ђачком свијету, међу својим савруговима, ће се човјек најприје и најбоље познаде, уживао опћу љубав као младић челик-карактера, и те је симпатије у цјелини за собом у Србију међу својим друговима оставио."¹⁰

Да ли је, одиста, како тврди Д. Д. Вуксан Богдан Мемедовић - Дробњаk био први Црногорац који је свршио правне науке? У новије вријеме су, користећи се Вуксановим мишљењем, више аутора тврдили да је он стварно најстарији црногорски школовани правник (др Обрен Благојевић¹¹, др Божо Вуковић¹² и др.). О томе су, међутим, подијељена мишљења у научној и стручној литератури. Др Слободан Томовић пише да је војвода Гавро Вуковић "... дипломирао право на Великој школи у Београду 1873. Он је први дипломирани правник из Црне Горе"¹³ - изричито вели овај Вуковићев биограф. Сличних тврдњи налазимо и код других аутора и на другим мјестима. Тако, на примјер, у "Црногорском алманаху" за 1929. годину констатује се за Гавра Вуковића да је "као први

⁹ Душан Д. Вуксан: *Предговор*. - У: Богдан Мемедовић, *Усташки бојеви 1875-1877*. Прилог историји Херцеговачког устанка, Цетиње 1934, 3; *Боџдан Мемедовић Дробњаk*. - Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 21, 23. маја, (4).

¹⁰ *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 21, 23. V, (4).

¹¹ Др Обрен Благојевић: *Пива - ѝруроа, исѝорисја, еѝноѝрафисја, револуцисја*, Београд, САНУ. Посебна издања, књига CDXLIII. Одељење друштвених наука, књ. 69, Београд 1971, 705.

¹² Др Божо Вуковић: *Психолоѝисја самоубисѝива и убисѝива у Црној Гори*. Омладински покрет, Титоград, 1990, бр. 190, јануар, 28-29; Исти: *Први ѝравник Боѝдан Мемедовић*. - Побједа, LI/1995, бр 10714, 7.X, 6.

¹³ Др Слободан Томовић: *Предговор*.- У: Војвода Гавро Вуковић, *Мемоари*, 1, Цетиње-Титоград, 1985, 9.

дипломирани правник из Црне Горе, добио прву награду на Великој школи од књаза Милана".¹⁴

Извесно је, дакле, да је војвода Гавро Вуковић дипломирао правне науке 1873. године, што ће рећи двије године прије почетка Херцеговачког устанка (1875).

Биографи Богдана Мемедовића тврде, међутим, да је "у почетку устанка дошао у Црну Гору и убрзо био одређен у штаб војводе Лазара", што би се дало закључити да је, ипак, касније дипломирао од Гавра Вуковића. Коначно, и у једном сачуваном Богдановом писму које је објавио Душан Вуксан, види се да је дипломирао током 1875. Наиме, у Мемедовићевом писму датираним 25. новембра 1876. и упућеном својим друговима на београдском Правном факултету, између осталог, Богдан вели: "Ово је већ година и по, како се растасмо, а пола године од поштанског саобраћаја сасвим удалисмо..."¹⁵ Очигледно је, дакле, да је Мемедовић могао дипломирати негдје средином 1875. године.

На почетку рата 1875. године Богдан Мемедовић је био распоређен за санитета у импровизованој Болници у Шавнику, једној од пет у то вријеме уређених у Црној Гори превасходно за прихват херцеговачких рањеника и болесника (биле су још припремљене болнице, са истим задатком, на Цетињу, Грахову, у Жупи Никшићкој и Андријевици). Мемедовић је обављао послове болничара око шест мјесеци, а затим је "пет нећеља од објаве рата" пријешао у штаб војводе Лазара Сочице, гдје је као његов писар и ордонанс остао до свршетка овог ослободилачког рата.

Иако је био у штабу, Богдан Дробњак је лично учествовао готово у свим ратним окршајима са Турцима. Био је веома храбар ратник. Нарочито се истакао у борби на Шобајићима, којом је приликом заробио два турска војника из табора Сулејман-пашина.

За храброст показану под Острогом "добио је највеће јуначко одличје, златну медаљу Милоша Обилића",¹⁶ којом га је обдарио црногорски суверен Никола I Петровић-Његош. С тим у вези, забиљежена је ова занимљива епизода: када је пао Вир, Расовац и Видрован, Богдан је на коњу пројурио кроз турски Никшић и обавијестио црногорског књаза, који га је тада одликовао Медаљом за храброст!

¹⁴ *Црногорски алманах*, Суботица, 1929, 12.

¹⁵ Д. Д. Вуксан: на истом мјесту.

¹⁶ *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 21, 23. V, стр. (4).

Послије окончања херцеговачког рата, Богдан Мемедовић Дробњак је био писар у новообразованом начелству на Горанском, у Пиви. Убрзо је затим премјештен за писара у Окружни суд у Никшићу, а потом изабран за судију на којој је дужности остао десет година, ревносно обављајући повјерене му послове. Са тог мјеста обављао је у име црногорске власти разне пограничне мисије с Аустријом и Турском.

Неко вријеме је био одсутан ради лијечења у иностранству. Због његове "старе кроничне болести" шиљао га је Господар у Беч да се лијечи.¹⁷ Биће да је то било крајем 1881. и у првој половини 1882. године, када је био дуже одсутан, што сазнајемо из једног акта војводе Маша Врбице, министра унутрашњих дјела Књажевине Црне Горе.¹⁸ Тада га је у одсуству, као окружног капетана замјењивао свештеник Машан Никчевић. Из Врбичине наредбе се види да је Богдан Мемедовић био наименован на дужност окружног капетана указом књаза Николе од 15. новембра 1881. године.

Као судија Окружног суда и окружни капетан Богдан Дробњак "вршио је своју дужност на задовољство народа и Њ. В. Господара."¹⁹ Био је, без сумње, врстан и професионално савјестан правник, што се може закључити и из неколико његових аката упућених надлежним му племенским главарима, која се налазе у Лубурићевој оставштини.²⁰ Тако, на примјер, у једном свом акту бр. 57/4, из Никшића, даје директиве капетану Ђоку Вишњићу у Голији за спровођење судске пресуде између Живаља Горановића и Вука Биста. У другом акту, под број 683, обавјештава командира Вишњића да је "утекао Мурат Мадија са својим друштвом Турцима и да их треба похватати!" О његовим ингеренцијама и инструкцијама које је давао истом капетану Вишњићу говоре и још два-три сачувана његова наређења. Актом бр. 827, од 10. октобра 1882. године, налаже поменутом Вишњићу "да све усташе из своје капетаније пошаље у Никшић" ради неког договора, а у акту под бр. 695: "да оде на Боботово гробље код Мила Мартиновића ради договора - како треба да одговарају позвана лица пред влашћу у Гацком." Исте године, у једном акту обавјештава капетана Вишњића "да је извијестио министра унутрашњих послова по питању хране и пића људи на граници и да очекива одговор!", а 22. новембра те године наређује му "да свако лице у његовој капетанији

¹⁷ Исто.

¹⁸ Министарство унутрашњих дјела, бр. 947, Цетиње 18. јуна 1882. *Заоставиштина А. Лубурића, кув. 14*, Архив Србије - Београд.

¹⁹ *Глас Црногорца*, XXI/1892, бр. 21, 23. V, стр. (4).

²⁰ Архив Србије, Београд. *Фонд заоставиштина Андрије Лубурића, Одељење Сјискови.*

које има имовине у Аустрији тачно означи колико је оштећено".²¹ Поменимо и његов акт бр. 632, од 30. јула 1882. у коме јавља капетану Стевану Пекићу у Шавник да му је послао сандучић са медикаментима за доктора Јовановића.²²

Наведена службена акта Богдана Дробњака веома су писмена и врло занимљива свједочанства о дјелатности једног оновременог судије и окружног капетана; о садржају и дјелокругу његовог рада.

Ваља нам овдје навести и један телеграм Богдана Мемедовића, који дивно илуструје његову одважност и професионалну савјест. Када су браћа Шобајићи, Максим и Бекица, 80-тих година минулог вијека, због успјешних трговачких послова и оствареног иметка, те прегалаштва у културно-просвјетном напретку Никшића, као богати и угледни грађани пали безразложно у немилост чаршије и локалне командирске власти која је фактички управљала градом, и која је покушала да им конфискује имовину, стави их у кућни притвор и осуди на прогонство из Никшића,²³ млади правник се ставља у њихову одбрану, упућујући депешу:

"Њеџовој преузвишености председнику Великог суда и Државног савјетца, министру правде г-ну војводи Божу Пећковићу - Цетиње.

Командири ишћо дијеле земљу у Никшићу јућрос без ишћана овога суда држали су сједницу и иоред наредбе њеџове преузвишености г. војводе Пећра Вуковића, која је гласила да Шобајићи могу сшћајати и ирговати у Никшићу као и дрући, иресудили су да Шобајићи не смију сјућра замркнути у граду.

Најћокорније молимо, хоћете ли дошћишћи да се овако чини с Црногорцима, без исљећења, одбране и иресуде, или налога високе влашћи. Ако ниједнога овога нема, но командири хоће шћако да чине, мора се губишћи нада за сигурности личне слободе и имања!

Ово Вам јављамо ради знања.

Најћокорнији слуга

Секретар Окружног суда

Никшић, 31. I. 1880.

Богдан Дробњак, с. р. "24

²¹ Исто.

²² Исто.

²³ Уп. др Душан Ј. Мартиновић: *Поршћреши V*, Цетиње 1995, стр 87.

²⁴ Максим Шобајић: *У моје доба. Мемоари*. Београд 1933, стр 72/73.

Иако није било без ризика замјерити се осиној власти "командира", Богдан Мемедовић се усудио да им се супростави и сачува своју савјест и достојанство професије. Богданов апелат је допринио да црногорски кнез Никола I суспендује одлуке "командирске" власти против Шобајића.

Послије црногорских ослободилачких ратова 1876-1878. и одлука на Берлинском конгресу (1878) којима се и де јуре признаје међународни суверенитет Црне Горе и санкционише њено територијално проширење, услиједиле су неколико година касније миграције становништва из Старе Црне Горе и новоослобођених крајева, нарочито Никшића и његове околине, у Србију. Најмасовније исељавање било је 1889. године, када је трећа потпуно неродна година тешко погодила Црну Гору. Према постигнутом споразуму са српском владом први контингент исељеника требао је да достигне цифру од 10.000 лица,²⁵ мада се по тврђењу војводе Гавра Вуковића у први мах било пријавило 50.000 Црногораца.²⁶

Када је године 1889. почело исељавање Црногораца у Топлицу, исељенике је пратио Богдан Мемедовић. Он је предводио преко Фоче прву већу мигрантску групу, а затим ускоро и другу. Када је спроводио трећу партију дошао је у Пљевљима у жестоки конфликт с аустријским конзулом, којег је и физички напао и ствар се једва заташкала.

Мемедовић је био интелигентан и бистар човјек, а нарочито је био одличан говорник. Д. Д. Вуксан тврди да је као врстан правник био од велике помоћи Валтазару Богишићу при скупљању обичајног права у Црној Гори.²⁷ Истраживање др Ника С. Мартиновића, међутим, оповргавају ову Вуксанову тврдњу. Овај аутор у својој *Историји кодификације црногорског имовинског права*²⁸ и у раду *Валтазар Богишић: Уједињеник за описивање правних обичаја код Црногораца*, подробно обрађује, између осталог, и Богишићеву анкету за описивање правних обичаја у Црној Гори, наводећи понаособ анкетирана лица из разних крајева Црне Горе и црногорске Херцеговине, међу којима се не спомиње Богдан Дробњак.²⁹

²⁵ Уп. др Ђорђе-Ђоко Д. Пејовић: *Исељавање Црногораца у XIX вијеку* Титоград 1962, 416.

²⁶ Војвода Гавро Вуковић: *Мемоари*, 2. Цетиње-Титоград, 1935, 220.

²⁷ Д. Д. Вуксан: на истом мј., стр.4.

²⁸ Др. Нико С. Мартиновић: *Валтазар Богишић I. Историја кодификације Црногорског имовинског права*, Цетиње 1958, 323 стр.

²⁹ Др Нико С. Мартиновић: *Валтазар Богишић, Уједињеник за описивање правних обичаја Црногораца*. -Гласник Етнографског музеја на Цетињу. Књ. 4. Цетиње 1964, 64 стр. П. о.

У Никшићу је Мемедовић учествовао у свим важнијим културним акцијама и прегнућима. Када је априла 1881. године одржана Оснивачка скупштина Друштва никшићке читаонице, Богдан Дробњак је био један од оних који су активно учествовали и допринијели њеном програмском усмјерењу и конституисању. Забијежено је да је "усмено објаснио циљ читаонице".³⁰ И он се нашао међу 46 чланова Никшићке читаонице и међу часницима прве њене управе.³¹

Године 1891. Богдан Мемедовић Дробњак је премјештен из Никшића у Колашин, гдје је постављен за окружног капетана и предсједника суда.

Као окружни капетан и као правник (судија) често је бивао на терену Мораче ради суђења. Био је мудар судија и по том основу стицао популарност у народу. Његова општроумност, правичност и логика расуђивања долазили су до пуног изражаја.

Мемедовић је у Колашину допринио и културном напретку. Иницирао је оснивање Државне колашинске читаонице, која је конституисана у априлу 1891. године. Богдан је биран за њеног првог предсједника.³²

Маја 1892. године Богдан Дробњак се обрео на Цетињу. Да ли је отишао у црногорску пријестоницу по позиву или самоиницијативно - неизвјесно је. Извјесно је, међутим, да му се у подловћенском граду прекинула животна врпца. О томе како је "погинуо 21. маја 1892. године" постоје двије верзије. Сумњало се да је убијен, али како се то тада није могло доказивати, вјеровало се да је извршио самоубиство.³³ Полузванични црногорски лист "Глас Црногорца" донио је опширан *In memoriam*, који овдје доносимо у фрагментима. Анонимни некролог почиње жаљењем Мемедовићевог трагичног удеса: "Од синоћ је цијела варош под силнијем утиском грознога дјела, самоубиства, што је над собом учинио Богдан Дробњак, окружни капетан у Колашину.

Покојник није никоме ништа писано оставио. Само то знамо, да је неколико дана јаке болове од уха претрпио од како је дошао на Цетиње, и да је говорио, да би се убио, кад би му се болови ови повратили. А то је

³⁰ Бекица Шобајић: *Никшић, 25. априла*. - Глас Црногорца, X/1881, бр. 183-V, стр.4. Потпис Ш.

³¹ Уп. Вељко Шакотић: *Друштво никшићке читаонице (1881-1914) и прве књижаре у Никшићу*. - У: 150 година библиотекарства у Црној Гори, научни скуп у Рисну, 23. и 24. децембра 1985. Цетиње 1986, стр. 130-131.

³² Др Новица Ракочевић: *Колашински крај до стварања Југословенске државе 1918. године*. - У: *Колашин (монографија)*, (1981), стр. 209.

³³ Д. Д. Вуксан: *нав. рад. стр. 4.*

била његова стара кронична болијест, ради које га је назад неколико година Господар и у Беч шиљао. Али се од ономадне није већ жалио, и већ се справљао да се поврати у Колашин на своје мјесто, на коме се врло добро налазио, на потпуно задовољство и народа, и његовог Височанства. Јучер га је на објед позвао један пријатељ у Вулетићеву гостионицу, гдје је и обједовао мирно, али *ипреко свој обичаја мало је љоворио* (курзив наш!). За данас је био примио позив на објед код г. Аргиропула. Поподне јучер је одио у Велики суд, одакле се вратио у гостионицу Голубовића, гдје је био одсио, и ту је замолио једног пријатеља, да му кане коју кап неке љекарѝје у ухо, што га је бољело; па је уљего у своју собу и ту испалио револвер у једно слијепо око, а на друго је изишло смртоносно зрно".³⁴

У некрологу се даље саопштавају подаци о Мемедовићевом школовању, о томе како је по свршетку студија дошао у отаџбину за вријеме устанка херцеговачког и за то доба "наодио се вазда уз војводу Сочицу, те је шиљао она извјешћа са усташког бојишта у Г. Црногорца, из кога су их остали српски листови прештамповали"; наводе се, затим, подаци о његовом учешћу у рату и личној храбрости, о признањима и високим одликовањима, о кретању у "чиовничкој каријери"... Посебно се потенцира: "На свијетлом Двору био је вазда благовољењем одликован", као и да је био веома цијењен у народу и "особито међу омладином поштован". На крају се с посебним жаљењем истиче да "у цвијету мушке снаге оставља стару мајку и младу удовицу са једним сирочетом, самохране, да је већа жалост".³⁵

Б. Мемедовић Дробњак сахрањен је достојанствено, у присуству великог народа, пред Влашком црквом на Цетињу. О његовом погребу "Глас Црногорца" доноси такође опширан извјештај. Још једаред се наглашава да је покојник "... себе живота лишио у незнању од великих мука и болова од уха" те да је о томе обавијештен његово преосвештенство митрополит црногорско-приморски Митрофан Бан, који је био на службеној визитацији у Острогу. С митрополитом Митрофаном се "телеграфично" комуницирало и он је допустио "да се покојник сахрани по црквеном пропису"³⁶, што ће рећи по обреду православне цркве, који, иначе, не допуштају сахрањивање самоубица на црквеном гробљу.

"Глас Црногорца" је смрт Богдана Дробњака истицао као велики губитак за цијелу Црну Гору. Лист је о томе писао овако: "Као што

³⁴ *Бољдан Мемедовић Дробњак. - Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 21, 23. маја, стр. (4).*

³⁵ Исто.

³⁶ (*Пољреб Богдана Дробњака*). - Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 21, 23. маја, стр. (3).

Цетиње у један глас жали губитак тако доброг и поштеног човјека и спремна и ревносна чиновника, тако ће га ожалити цијела Црна Гора, која га је већ по лијепом имену позвала. А највише ће га ожалити Морачка нахија, у којој оставља најљепшу успомену свог интелигентног и савјесног управљања њоме".³⁷ У прилог тврдњи цетињског листа свједочи и телеграм из Колашина који је добила породица Дробњакова од главара Морачке нахије:

"Овај час дознасмо да је несрећнијем случајем кобна смрт угасила живот вашег стрица и нашег нигда незаборављеног брата и друга г. Богдана. Тај зли и несрећни удар нас је потресао из дубине душе наше и учествујемо у вашој ненаданој жалости. Велика је туга ваша, али је поднесите стрпљиво, јер знајте, да је ми, као искрени пријатељи покојникови, с вама заједно дијелимо.

У знак покојниковог рада и користи коју је овом крају учинио, чиновништво и грађанство, уз велики број осталог народа, држали смо парастос покојнику у Саборној цркви колашинској".³⁸

Цетињске новине констатују, напоскон, и то да је породица и родбина напустила Цетиње "особито утјешени милостивијем ријечима Његовог Височанства Господара".³⁹

Из цитираних написа види се да је Богдан Мемедовић био омиљен код народа и главара, да је уживао углед као образовани интелектуалац, родољуб и храбри ратник, да је свуда био цијењен гдје је живио и радио: у никшићком крају, Морачкој нахији, на Цетињу и свом родном Дробњаку.

Свакако, имајући у виду такву популарност Богдана Дробњака и највише црквене власти су дозволиле да се сахрани по обредима православне цркве, која ће одлука и доцније допринијети промјени односа према самоубицама, поготову ако је извршено због болијести или због моралних побуда.

Мотиве трагичног епилога Богдана Мемедовића Дробњака данас је тешко расвијетлити! Да ли је, стварно, узрок његовог самоубиства била болијест, због које је, како се истиче у "Гласу Црногорца", ишао на лијечење у иностранство, уз помоћ црногорског суверена, тешко је данас рећи и готово немогуће поуздано утврдити. Стоји чињеница да је озбиљни и заслужни црногорски историчар Душан Д. Вуксан први у научни оптицај

³⁷ Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 21, 23. V, стр. (4).

³⁸ Глас Црногорца, XXI/1892, бр. 21, 23. V, стр. (3).

³⁹ Исто.

унио ту дилему, констатујући: "Сумњало се, да је био убијен, но како се то тада није могло доказивати, остало је на том, да је сам учинио самоубиство".⁴⁰ Могао је Вуксан слушати и верзију о убиству у периоду између два рата, када је и писао о Богдану Дробњаку. Тада је већ био детронизиран последњи владар династије Петровић - Његош, Никола I, па су колале разне верзије, и о убиствима и других личности (на примјер правника Милоша Шаулића, 1904. године). Посебну, пак, забуну може да унесе Вуксанова тврдња да се "то тада није могло доказивати"?! Па, ипак, Вуксан као историчар у прилог таквој тврдњи није понудио ниједан ваљан аргуменат!

У новије вријеме, вјероватно подстакнут Вуксановим наводима, др Божо Вуковић, љекар по професији, писао је о мотивима Мемедовићевог самоубиства. Он констатује: "Мало је архивских података, а нема ни судско медицинске експертизе из које би се сазнало што је натјерало првог правника и храброг окружног капетана на самоубиство у вријеме када се самоубиство у Црној Гори сматрало недоличним чином. Болони у уху су послужили као оправдање да се нађе извор за неразуман чин".⁴¹ Вуковић даље коментарише: "Чињеница да је Богдан као самоубица сахрањен пред Влашком црквом, доказ је да су црквене власти санкционисале мотив његовог самоубиства, јер самоубице у Црној Гори у ранија времена су сахрањивани изван гробља".⁴² Др Б. Вуковић даље закључује: "Богдан је извршио самоубиство у 43-ој години живота у напону мушке снаге, али и у зрелим годинама, када се могу контролисати страсти и нагони".⁴³ Занимљиво је да Вуковић наводи и једну, колико знамо, сасвим нову верзију о узроцима Мемедовићевог самоубиства. Он вели: "Постоји легенда да је у Морачи, гдје је Богдан често ишао ради суђења, рођено ванбрачно дијете. Око рођења тог ванбрачног дјетета, као тешког моралног преступа и за дјевојку и за оца на којег се сумњало, бачена је анатема друштва".⁴⁴ Вуковић претпоставља: "Вјероватно да је у вези са рођењем тог ванбрачног дјетета и Богдан позван на Цетиње",⁴⁵ и додаје, да му је "намјера да се укаже како једна таква, непромишљена авантура Богданова,

⁴⁰ Душан Д. Вуксан: цит. рад стр. 4.

⁴¹ Др Божо Вуковић: *Психологија самоубиства и убиства у Црној Гори*. -Омладински покрет, 1990, бр. 190, стр. 29.

⁴² Исто.

⁴³ Исто.

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Исто.

или нечија друго, може да човјека великог јунаштва и високих моралних људских квалитета натјера на самоубиство".⁴⁶

Уколико је заиста Богдан Дробњак извршио самоубиство "из моралних побуда" због гриже савјести и евентуалног страха од последица које би могао имати због "ванбрачног дјетета", остаје потпуно загонетно једно друго питање: да ли би се у таквом случају Морачани, са оновременим моралним назорима, на онакав начин огласили и телеграмом онакве садржине изјавили саучешће породици?

Најзад, дужни смо негирати једну тврдњу др Божа Вуковића, која се односи на његов закључак да се по Богдану Мемедовићу, који је извршио самоубиство из "моралних побуда", један крај на Цетињу назвао "Богданов крај", а такође и истоимена зграда затвора који се налазио на том локалитету. Ова тврдња се не може одржати, јер топоним Богданов крај датира такоређи од настанка Цетиња крајем XV столећа.⁴⁷

Већ је истакнуто, да је Богдан Мемедовић Дробњак за све вријеме трајања Херцеговачког устанка, и каснијих црногорских ослободилачких ратова са првих борбених линија на којима је био, слао ратне извјештаје "Гласу Црногорца" са чијих страница су их наводно преносили и прештампали новосадска Милетићева "Застава" а могуће и друге ондашње српске новине које су с интересовањем пратиле ове актуелне ратне догађаје који почињу разрешавати Источно питање. Новак Миљанић је идентификовао неколико његових новинских написа из 1874. и 1877, потписаних са Б. Дробњак, и иницијалима: Б. М. и Б.⁴⁸ Што се тиче тврђења анонимног писца Мемедовићевог некролога у "Гласу Црногорца" да је он сарађивао у овом гласилу, које је мишљење преузео и Душан Вуксан, тешко се може поткријепити. Сада када имамо библиографски обрађен "Глас Црногорца" и осталу црногорску периодику XIX вијека,⁴⁹ ваљало би очекивати да се за Б. Дробњака, као и за друге ауторе, налазе његове библиографске јединице, разумије се, уколико су, потписане именом и

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ Уп. Јован Ердељановић: *Сјџара Црна Гора. Етничка историја и формирање црногорских њлемена*. Насеља и поријекло становништва, књ. 24, Српски етнографски зборник, књ. XXXIX, Београд 1926, стр. 122, 232, 237.

⁴⁸ Новак Р. Миљанић: *Сарадња Црногорца у листу "Застава" у периоду 1886/1866/1885. године (I дио)*. - Библиографски вјесник, XIII/1984, бр. 3, стр. 260-261.

⁴⁹ Уп. Др Радивоје Шуковић: *Црногорска библиографија, њом III - књ. 1. Расјраве, чланци и књижевни радови у серијским њубликацијама 1835-1885*. Цетиње 1992; Др Душан Мартиновић, др Радивоје Шуковић: *Црногорска библиографија, њом III - књ. 2. Расјраве, чланци и књижевни радови у серијским њубликацијама 1886-1905*, Цетиње 1993.

презименом, псеудонимима или иницијалима. На жалост, ниједан текст Мемедовићев није утврђен! Будући да је његов савременик износио биобиблиографске податке у наведеном некрологу, ваља му вјеровати и тврђењу о сарадњи у "Гласу Црногорца", али, извјесно је да се ради, дакако, о анонимним написима!

Откуда, онда, категоричне оцјене Д. Вуксана да је: "Мемедовић био рођени новинар; његови новински чланци штампани су у "Застави" и у "Гласу Црногорца" и сви се одликују течним и концизним стилем и живим причањем"?

Заслуга је Д. Д. Вуксана, међутим, што је пронашао један веома интересантан Мемедовићев спис и приредио га за штампу 1934. године. Ради се о његовом дневнику у којему је из дана у дан, од самог почетка Херцеговачког устанка, биљежио сва догађања везана за ратне операције, и то веома савјесно и уредно. "Те биљешке, и ако писане у форми дневника, нијесу сувопарне, као што су уопште сувопарни ратни дневници. Он је у свој дневник уносио масу епизода, које карактеришу многе знатније људе и догађаје тога доба. Његово причање тако је живо, да изгледа као да својим очима гледате развој битке" - констатује Вуксан.⁵⁰

Мемедовићев дневник није сређен. Дневник по мишљењу приређивача представља "сирови материјал, који је требало доцније средити и угладити". На жалост, аутору није пошло за руком да те послове обави и рукопис финализује за објављивање. Послије пишчеве смрти чуван је код Исаила Томића Дробњака,⁵¹ па када је доцније код њега, као клубаша, извршен полицијски претрес, дневник је пронађен и однесен на Цетиње и сачуван у Државном архиву Црне Горе, али, за невољу, са пуно празнина и јако оштећен, тако да се у многим случајевима губи веза између догађаја.⁵²

Рукопис је 1934. године средио и објавио Душан Д. Вуксан. Он, као приређивач, примећује у вези са затеченим рукописом следеће: "О самом рукопису Богданову нема што нарочито да се рече, осим да је толико пропао, да се једва спасило и ово што се сад штампа. У језик и стил није дирано, поправљене су само очигледне писарске грешке и интерпунк-

⁵⁰ Д.Д. Вуксан: цит. рад, стр. 4.

⁵¹ Исаило Трипков Томић - Дробњак (1873-1909) објавио је у "Гласу Црногорца", "Невесињу" и србијанској штампи, потписујући се често иницијалима И. Т. Т. Д. Рано дјетињство провео је код родитеља у родном селу Превишу, недалеко од Шавника. Школовао се у Новом Саду. Његовом заслугом основана је 1898. године Читаоница у Шавнику. Крајем XIX в. дошао је у сукоб с црногорским књазом. Трагично је завршио у 36. години (9. априла 1909).

⁵² Др Обрен Благојевић: *Лива...*, стр. 706.

ција".⁵³ Вуксан, уз то, напомиње да је према казивању синовца Богданова Сава Мемедовића, окружног судије у пензији, већина Богданових рукописа о Херцеговачком устанку нестала у вријеме аустроугарске окупације 1916-1918. године (рукописи су се налазили код њега).

Мемедовићев ратни дневник, објављен под насловом *Усташки бојеви 1875-1877. Прилоз историји Херцеговачког усташанка*, писан јасно и објективно, значајан је извор за реконструкцију ослободилачких ратова датог периода. И до сада је служио као изворна грађа многим ауторима који су се бавили поред осталог и учешћем "Црногорске Херцеговине" у овим ратовима.⁵⁴ Посебно је академик Обрен Благојевић у својој волуминозној, научно заснованој монографији *Пива*, ексцерпирео бројне цитате понекад и по четири странице из Мемедовићевог дјела, узимајући их као вјеродостојне интерпретације учешћа Пивљана и улоге војводе Лазара Сочице у Херцеговачком устанку (1875-1878).⁵⁵ Благојевић, без сумње, мјеродавно и без претјеривања тврди да је за борбу у Пиви и улогу Лазара Сочице у овом устанку најважнији извор управо дневник Богдана Мемедовића.⁵⁶ Богдан Мемедовић Дробњак се огледао и у писању епске поезије. Аутор је пјесме "Узимање града Коритскога", која је објављена у збирци народног пјесника и самоуког етнографа Максима Шобајића. Његова пјесма садржи 250 стихова (десетерца). Поновљена је три пута у Шобајићевој књизи "Освета косовска", која је доживјела три издања...⁵⁷

⁵³ Д. Д. Вуксан: цит. рад. стр. 5.

⁵⁴ Светозар Томић: *Дробњак*. Београд 1902, 238; Бранимир Гушић: *Дурмићор*. Београд 1938, стр. 55; Обрен Благојевић: *Пива*, Београд 1971, стр. 228, 230, 238, 258-261, 268, 274, 705-709, 716, 726.

⁵⁵ О. Благојевић: нав. дјело, стр. 201-374.

⁵⁶ Исто, стр. 705.

⁵⁷ Уп. др Душан Ј. Мартиновић: *Поршрејти V*. Цетиње 1995, стр. 91.

Др Душан Марџинович

БОГДАН МЕМЕДОВИЧ - Дробњак (1849-1892)

Резюме

Богдан Мемедович принадлежит к первой генерации образованных черногорских юристов. Юридический факультет окончил в Белграде в 1875 году. Участвовал в герцеговинском восстании 1875-1877 г.г. Находился в Штабе воеводы Лазаря Социцы как его писарь и адъютант все до окончания этого победоносного восстания против турецкого ига. За проявленную храбрость получил высшую черногорскую награду - золотую медаль Обилича.

После герцеговинского восстания был писарь, а потом 10 лет судья в Районном суде в Никшиче. Князь Николай I Петрович- Негош в ноябре 1881 года поставил его на должность капетана округа. В Никшиче он участвовал во всех значительных акциях.

В 1891 году переведен по службе в Колашин как капетан округа и председатель суда, где также дал свой вклад в развитие культуры (был первым председателем колашинского Читального общества). Всюду, где он служил, показал себя, как мудрый судья, остроумный, праведный и рассудительный человек. Был поэтому популярен в народе.

25 мая 1892 года покончил жизнь самоубийством в Цетинье.

Во время герцеговинского восстания и черногорских освободительных войн, в которых принял активное участие, слал статьи с первых боевых линии "Голосу Черногорца" в Цетинье, из которого их перепечатывали новосадская "Застава" и другие сербские газеты. Написал 1 весьма интересный дневник, который объявлен после его смерти. Фрагменты из этого дневника вначале печатала (объявливала) новосадская

газета "Наше время" (1896 и 1898 г.г.), а затем цетиньский "Зетский гласник" (1934). По некоторым сведениям, большая часть рукописа Мемедовича о герцеговинском восстании исчез во время австро-венгерской оккупации (1916-1918) Черногории. Сохранившуюся часть рукописа обработал и объявил Душан Д. Вуксан в 1934 году (в Цетинье) под названием: "Усташки бои 1875-1877. Приложение истории герцеговинского восстания". Этот военный дневник написан ясно и объективно, из-за чего служил как документальный источник многим авторам.